

20
19

SAMMANSTÄLLNING

Företag som utsatts för osaklig & skadlig publicitet

Producerad av

Näringslivets medieinstitut

SAMMANSTÄLLNING

Företag som utsatts för osaklig & skadlig publicitet

01 INLEDNING	3
02 SAMMANFATTNING	5
03 SAMMANSTÄLLNING	7
1. SNARKKLINIKEN	
2. TAMBOURINE	
3. JÄRNTORGET	
4. LE PAIN FRANÇAIS	
5. APOTEKET	
6. REALGYMNASIET	
7. ÖVERGÄRNA EXPRESS	
8. EF	
9. ULTRAGYN	
10. HELSA	
11. JOHAN LUNDBERG	
04 SLUTSATS	17
05 LISTA PÅ ARTIKLAR	18

Sammanställningen är framtagen Pamina Falck

Inledning

Hur fungerar pressetiken i praktiken vid granskning av företag? Den frågan tittar Näringslivets medieinstitut (NMI) närmare på i denna sammanställning.

På en välinformerad marknad motiveras företag att göra rätt när kunder avstår att handla från oseriösa aktörer. En hård men rättvis granskning av företag, där oseriösa aktörer synliggörs, är därför avgörande för en fungerande marknad.

Men, lika viktig som den kritiska och sanna rapporteringen om företagens verksamheter är, lika skadlig är den felaktiga och osakliga rapporteringen som ibland drabbar företag. NMI har vid ett flertal tillfällen skrivit om företag som på felaktiga grunder har hängts ut i media. Elva av dessa finns med i denna sammanställning i syfte att identifiera gemensamma nämnare för hur företag kan drabbas av klandervärd journalistik.

De lagar som reglerar medierna ger publicister vida befogenheter att granska makten och ställa makthavare till svars. Den fria pressen är ett fundament för en fungerande demokrati. Samtidigt finns det uppenbara risker med ett regelverk där även osakliga och skadliga publiceringar skyddas. Ett företag som blir utsatt för osaklig publicitet har oftast ett långt förtroendearbete framför sig. I anslutning till den mediala uppmärksamheten riskerar både kunder och samarbetspartners att gå förlorade.

Enligt svensk lag kan inte juridiska personer, till skillnad från privatpersoner, väcka åtal för förtal. Ett företag har alltså inga möjligheter att stämma en publicist för att ha spridit osaklig eller direkt lögnaktig information om företaget. Sveriges restriktiva hållning mot förtal av juridiska personer skiljer sig därmed från EU-rätten och möjligheten att väcka åtal för ekonomiskt förtal. Att företag bör anses skyddsvärda i förtalsmål och att Sverige därmed bör harmonisera svensk lag med EU-rätten har bland annat lyfts i Gunnar Perssons bok *Ekonomiskt förtal* från 2005¹.

¹ Persson, Gunnar. 2005. *Ekonomiskt förtal: om svensk tryckfrihet i det nya Europa, stiftelsen institutet för mediastudier*. Stockholm: Mediestudier

Som ett komplement till svensk lag finns radio- och tv- lagen och publicitetsreglerna. Dessa regler granskas och prövas av granskningsnämnden för radio och tv, respektive Pressens opinionsnämnd (PON).

Granskningsnämnden

Inom Myndigheten för press, radio och tv finns granskningsnämnden för radio och tv som är ett självständigt beslutande organ som prövar inlag från marksänd radio och tv. Enligt nämndens praxis har företag rätt att få sin sak prövad i frågor som gäller opartiskhet, beriktigande och genmäle, samt saklighet. Företag har alltså rätt att få fel rättade, och komma till tals när de blir kritiserade. Kravet på opartiskhet gäller enbart public servicebolagen och innebär bland annat att journalister inte får ta ställning i kontroversiella frågor. Vid en fällning ska kanalen publicera granskningsnämndens beslut. Nämndens beslut ska publiceras i anslutning till programmet där de felaktiga uppgifterna sändes. Exakt hur och var publiceringen ska ske finns det inga tydliga riktlinjer för, något som medför att beslutet vanligtvis får betydligt mindre spridning än den felaktiga publiceringen. En fällning medför ingen ekonomisk kompensation till den utsatta parten.

Pressens opinionsnämnd

När övertramp sker i tryckt media kan detta anmälas till Pressombudsmannen (PO) som arbetar för PON som i sin tur är tillsatt av Pressens samarbetsnämnd. En anmälan som skickas in av ett företag sägs prövas avseende frågor om genmäle och rättelse. Ett namngivet företag har alltså rätt att komma till tals i efterhand och har rätt till rättelse vid felaktiga publiceringar. I praktiken tar dock PO nästan aldrig ställning i sakfrågan i en företagsanmälan. En fällning i PON ger, likt i granskningsnämnden, ingen ersättning till den drabbade parten utan innebär att publicisten ska publicera nämndens beslut på valfri plats.

Syfte

NMI vill med denna sammanställning fokusera på företagens situation och skildra vad som kan hända när medier inte följer sina riktlinjer och hur det påverkar företagen. I sammanställningen beskrivs fall där företag har blivit felaktigt uthängda i media, hur processen för att fälla en publicering kan se ut samt vilken skada det kan medföra för det enskilda företaget.

-- Sammanfattning

Det finns fyra huvudsakliga problem som företagen i sammanställningen erfarit i mötet med media, och som dagens lagar och etiska riktlinjer för journalister inte lyckas stävja.

1. Fällning utan upprättelse

Gemensamt för många företag i sammanställningen är en känsla av maktlöshet och orättvisa. Även de företag som har fått en publicering fälld vittnar om att upprättelsen är liten i förhållande till den skada den felaktiga publiceringen inneburit. Skadan kan vara ekonomisk i form av tappade kunder, men flera vittnar även om en långvarig varumärkeskostnad av att allvarliga sakfel i publiceringar finns kvar oförändrade på mediernas hemsidor.

Enligt publicitetsreglerna ska genmäle och rättelser publiceras på sådant sätt att de kan uppmärksammas av dem som har fått del av de ursprungliga uppgifterna. Men företagen NMI har varit i kontakt med vittnar om små förändringar i rättelser och otydliga genmälen som har haft en mycket liten inverkan på det dåliga rykte som de ursprungliga och felaktiga publiceringarna skapat.

2. Ofullständiga bemötanden

Företag har alltid rätt att bemöta kritik som riktas mot dem. Enligt praxis i granskningsnämnden ska bemötandet ske direkt, men enligt PON räcker det med att bemötandet kommer i efterhand. Gemensamt för nästan alla företag i denna sammanställning är att bemötanden som har givits varit otillräckliga. I några fall har företagen inte blivit kontaktade alls av redaktionerna, inte heller efter publicering. Andra har givits möjlighet att kommentera på förhand, men utan att få ta del av all kritik som riktats mot företaget. Detta har lett till att påståenden som skulle kunnat bemötas har fått stå oemotsagda.

Enligt publicitetsreglerna ska man vara generös med bemötanden, men i sammanställningen finns ett flertal exempel på när den principen inte upprätthållits i praktiken.

3. PON inkonsekvent i prövning av sakfel

Enligt både PON och granskningsnämnden bör rättelser ske skyndsamt vid sakfel. Av sammanställningen framgår att PON i princip aldrig prövar för sakfel när ärendet avser ett företag. Dock kan samma publicering leda till fällning på grund av sakfel när den prövas för privatpersonen som äger företaget. Samma påståenden i en publicering kan alltså dömas olika i PON beroende på vem som anmäler. Detta skiljer sig från granskningsnämndens prövningar, där sakfel tycks bedömas likartat oberoende av om det prövas för privatpersoner eller företag.

4. Avsaknad av källkritik

En gemensam nämnare för vilseledande och felaktiga publiceringar är att journalister har låtit en enstaka källa bli grund för en hel publicering. I denna sammanställning utgör majoriteten av sådana fall publiceringar som berör vården. I några fall har patienter helt oemotsagt fått ge sin bild av situationen, utan att den berörda kliniken har kontaktats. Men även när vården kontaktas för att ge sin bild i enskilda vårdärenden har vårdgivare både tystnadsplikt och patientsekretess att förhålla sig till, vilket försvårar deras möjlighet att försvara sig mot felaktiga påståenden. Att vården kan ha svårt att bemöta anklagelser av specifika vårdärenden är något journalister bör beakta för att minska riskerna att sprida felaktiga uppgifter.

En källa kan ha en intressant historia, men enligt källkritikens principer bör källans uppgifter kontrolleras innan de publiceras – något som inte har skett i ett flertal av de sammanställda fallen.

— — Sammanställning

Sammanställningen innehåller totalt elva fall där företag har blivit felaktigt uthängda i media.

1. Snarkkliniken – ensidig och felaktig rapportering (2010)

Saken

En familjedriven vårdklinik, Snarkkliniken, hängdes ut i Kristianstadsbladet för att ha givit felaktig vård. Men läkaren som påstods ha gjort fel fick inte komma till tals, i stället baserades hela artikeln på en missnöjd patients uppgifter.

Patienten anmälde även läkaren till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN). Ett knappt år efter artikeln publicerades kom HSAN:s utlåtande som konstaterade att läkaren hade givit patienten adekvat vård. Uppgifterna som tidningen publicerade visade sig alltså i efterhand vara fel. Ändå gjorde tidningen aldrig en uppföljning av fallet.

Anmälan

Snarkkliniken anmälde tidningen till PO för att på felaktiga grunder ha hängt ut kliniken. PO valde att inte pröva sakfrågan och menade dessutom att Snarkkliniken hade givits möjlighet, men avböjt att kommentera publiceringen i efterhand. PO friade därför tidningen när det gällde företagets anmälan.

PO valde dock att fälla tidningen när publiceringen prövades i förhållande till klinikägaren som privatperson. Fällningen motiverades delvis med att tidningen i rubriken slog fast att "Patient fick fel diagnos hos Snarkkliniken", något tidningen vid den tidpunkten inte kunde veta då ärendet var anmält men inte avgjort hos HSAN. Efter fällningen i PON ändrade tidningen rubriken till "Patient missnöjd med sömndiagnos" men övrig text förblev oförändrad och patienten fick fortsatt oemotsagd ge sin bild av kliniken.

Kommentar

I efterhand beskrev läkaren det inträffade som den största kris han haft att hantera i sitt företag:

– Jag kände av en oerhörd obalans i systemet där mitt företag tog hela smällen. Journalisten gjorde fel, men jag fick bära kostnaden i form av ett rykte som skulle återupprättas och patienter som försvann. Att sprida osanningar i media tycks vara en riskfri aktivitet, och det tycker jag är djupt olyckligt, säger Stefan Salbert.

2. Tambourine – ogrundade brottsanklagelser (2010)

Saken

Företaget Tambourine Studios AB anklagades i Sydsvenskan för att ha försvannat kundernas pengar. Tambourine drev en inspelningsstudio i Malmö, vilken artister som exempelvis The Cardigans, Timbuktu och The Hives använde. Mellan artisterna förekom lån som Tambourine administrerade, och när dessa lån inte betalades tillbaka följde en rad stämningar mellan olika artister, och även mot Tambourine.

Flera års rättsliga prövningar slutade med att Tambourines skuld i härvan avvisades av domstolarna. De brottsanklagelser som riktades mot Tambourine och som Sydsvenskan publicerade visade sig alltså vara grundlösa.

Enligt vd:n för Tambourine blev Sydsvenskan ett verktyg för den advokat som ville komma åt bolaget och som i tidningen fick förmedla sina åsikter helt oemotsagd. Företaget menade också att man inte fick tillräckligt med tid för att bemöta de anklagelser som Sydsvenskan avsåg att publicera, och att de bemötanden som gavs i vissa fall inte hade publicerats.

Anmälan

Tambourine anmälde publiceringen, men PO tog inte ställning till huruvida Sydsvenskan hade sakligt stöd för anklagelserna som publicerades utan enbart om Tambourine fått möjlighet att bemöta uppgifterna. PO kom fram till att Tambourine hade fått tillräckligt med möjlighet att bemöta publiceringen och Sydsvenskan friades.

Kommentar

Publiceringarna fick stora följd effekter för företagets rykte och dess verksamhet.

– När Sydsvenskan publicerade anklagelserna hade vi tre personer som jobbade med ekonomitjänster. Vi fick lägga ner hela den verksamheten, säger Maurits Carlsson, en Tambourins ägare till Timbro medieinstitut (TMI).

3. Järntorget – fuskbyggare enligt TV4 (2011)

Saken

Programmet Fuskbyggarna som gick i TV4 2011 beskrev byggföretaget Järntorget som ett oseriöst företag som på punkt efter punkt lurat och bedragit sina kunder. En av de allvarligaste anklagelserna som riktades mot Järntorget var att de skulle ha förfalskat ett kvalitetsintyg. Vid tillfället när inslaget sändes i Fuskbyggarna fanns en dom mellan Järntorget och husköparna, som slog fast att det byggfel som husköparna protesterade emot i själva verket var orsakat av köparna själva. Ändå valde TV4 att programmet igenom beskylla Järntorget för att ha fuskat.

Anmälan

Järntorget anmälde programmet till granskningsnämnden och fick rätt. Granskningsnämnden fällde TV4 för osaklighet och menade bland annat att TV4 saknade stöd för påståendet om det förfalskade intyget, och att TV4 brutit mot sändningstillståndet på ytterligare några punkter. Däremot ville nämnden inte ta ställning i frågan om det eventuella byggfelet, trots att det alltså var prövat i domstol där Järntorgets skuld hade avvisats.

Kommentar

Fällningen i granskningsnämnden innebar att TV4 vid lämpligt tillfälle fick publicera nämndens beslut. För Järntorget och dess ägare blev dock följden av de felaktiga uppgifterna månader av arbete för att återfå kundernas förtroende.

- Det kändes som jag blivit utsatt för ett övergrepp där jag inte hade någon som helst chans att få försvara mig vad jag än gjorde, säger Martin Arkad, vd på Järntorget, i en intervju med TMI.

4. Le Pain Français – ”Bröd bakat med girighet” (2013)

Saken

Under en vecka ägnades sex förstasidor av Göteborgs-Posten (GP), med stora bilder och rubriker så som ”Så utnyttjar caféet systemet” och ”Bröd bakat med girighet”, åt att beskriva bidragsfusk på cafékedjan Le Pain Français. Men stödet till påståendet om bidragsfusk var vagt och bemötandet företaget gavs var bristfälligt.

Anmälan

Ägarna till företaget anmälde publiceringarna till PO då de ansåg att GP kom med grundlösa påhopp mot företaget och dess ägare. PO valde att inte pröva sakfrågan i företagsanmälan. Dessutom hade ägarna fått komma till tals i publiceringen och GP bröt därför inte mot rätten till genmäle. PON friade GP i företagsanmälan.

Däremot fälldes GP av PON i prövningen för de enskilda ägarna. PON skriver i sin motivering att *”Beskyllningarna är allvarliga. Av det material tidningen redovisat kan inte sägas framgå att tidningen haft fog för sina påståenden om fusk eller annan oegentlighet.”*

Samma faktafel värderades i företagsanmälan som oväsentliga men blev alltså grund för en fällning när de prövades för ägarna.

Kommentar

Så här sa vd Markus Samuelsson i en intervju med TMI från 2013:

– I anslutning till rapporteringen tappade vi 40 procent av våra kunder, och i dagsläget går det inte bedöma om och när en återhämtning kommer att ske. Dessutom har rekryteringen inför att vi ska öppna två nya caféer stoppats, vi kan helt enkelt inte attrahera personal till följd av GP:s rapportering.

5. Apoteket – korrekt agerande fick kritik i SVT (2015)

Saken

I ett inslag från Sveriges Television kritiserades ett icke namngivet apotek för att med moraliska argument ha nekat preventivmedel till en 13-årig flicka. Men även om apotekets namn inte angavs fanns det tillräckligt med information i inslaget för att tittare skulle kunna ta reda på vilket apotek det gällde, och apoteket fick efter inslaget ta emot flertalet arga samtal.

Preparatet som 13-åringen ville få utskrivet var ett hormonimplantat som var godkänt för användning av personer över 18 år. Om en förskrivning avvek från godkänd användning skulle det noteras på receptet vilket inte var gjort i detta fall. Apoteket anmäldes till Läkemedelsverket men friades eftersom Läkemedelsverket ansåg att apoteket hade agerat korrekt.

Anmälan

En av delägarna till apoteket anmälde inslaget till granskningsnämnden, dels för att inslaget var felaktigt, dels för att apoteket inte fick bemöta kritiken som riktades mot dem.

Granskningsnämnden friade inslaget med motiveringen att apoteket aldrig namngavs och därmed fanns det inget skäl att kontakta apoteket för en kommentar. Att vissa tittare uppenbarligen hade förstått vilket apotek det gällde och därefter kontaktat ägarna var inget som nämnden tog med i sin bedömning. Granskningsnämnden tog aldrig ställning till saken i inslaget.

Kommentar

En av ägarna till apoteket, Peter Gyllbäck, beskrev sin syn på inslaget från SVT för TMI:

- Det är uppenbart att SVT har undanhållit tittarna väsentlig information.

6. Realgymnasiet – "kryphål" som används ostraffat (2015)

Saken

I Dagens Nyheter publicerades två artiklar med rubrikerna "Fristående skolor tjänar miljoner på kryphål i lagen" respektive "Omoraliskt mot skattebetalarna och eleverna". En av de utpekade friskolorna var Realgymnasiet som anklagades för att till sin utbildning "äventyrsturism" få en ersättningsnivå som hörde till "naturbruk med inriktning skog", vilket gav friskolan en högre ersättning än vad som var rimligt. Enligt DN var detta att använda kryphål i lagen för att dra in pengar.

Jan Vikström, grundare till Realgymnasiet, ställde upp på intervju i DN inför publiceringen. Då ställdes frågor om ersättningen och om den inte var för hög. Journalisten sa dock aldrig något om att skolan skulle anklagas för att ha använt kryphål i lagen eller agerat omoraliskt. Den kritiken fick alltså Jan Vikström aldrig möjlighet att bemöta.

Det som inte framgick av DN:s publicering var att klassificeringen och ersättningsnivån bestämdes av Skolverket. Realgymnasiet hade dessutom vid ett flertal tillfällen påpekat för Skolverket att "äventyrsturism" bör tillhöra en egen kategori med en annan ersättning. Påståendet om att Realgymnasiet skulle ha använt ett kryphål i lagen var alltså felaktigt.

Skolan reagerade omedelbart på DN-artiklarna och protesterade både via telefon och mail till DN. I ett mail till DN-journalisten Mikael Delin skrev Realgymnasiets gymnasiechef Per-Erik Lorentzon: "*Vi har följt allt som staten sagt och följt alla riktlinjer som finns, ändå är det vi som utnyttjar kryphål i lagen. Det känns väldigt orättvist.*" Denna protest ledde dock inte till att DN publicerade ett genmäle då skolan inte uttryckligen hade bett om ett genmäle i sitt mail.

Anmälan

Skolan anmälde DN till PO som konstaterade att DN:s beskrivning var skev. Skolan hade följt gällande regler som beslutats av myndigheterna *"ändå riktas udden i den inledande artikeln inte mot dem som ansvarar för systemet, utan mot skolorna."*, skriver PO. Trots konstaterandet ansåg inte PO att det var skäl nog för en rättelse.

I stället prövade PO företagets rätt till genmäle. PON skriver i sitt beslut att skolan: *"inte uttryckligen begärt en uppföljande publicering"*. Av den anledningen ansåg PON att DN inte agerat felaktigt i sitt beslut av att inte publicera ett genmäle, eller en uppföljning av nyheten.

DN friades i PON, men med reservationer. Två ledamöter i nämnden ansåg att publiceringen skulle fällas mot bakgrund av att tidningen avstod från att publicera ett genmäle, trots skolans tydliga kritik mot artikeln.

Kommentar

I en intervju med NMI sade Jan Vikström, grundare till Realgymnasiet:

- Reportern frågade om ersättningen och om inte den är väldigt hög. Det svarade jag på, men jag fick aldrig veta att vårt agerande skulle ifrågasättas och att vi beskylls för att utnyttja systemet på ett omoraliskt sätt.

7. Överjärna Express – kunden har inte alltid rätt (2017)

Saken

I Aftonbladets artikel påstods flyttfirman Överjärna Express ha tagit ett bohag, krävt dubbelt betalt och sedan försvunnit spårlöst med möbler, privata tillhörigheter, bankkort och pass. Av artikeln framkom inte att flyttfirman gjorde en kreditprovning av den aktuella kunden där det kom fram att kunden saknade inkomst, hade betalningsanmärkningar och var utmätt av Kronofogden. Firman behöll i det läget godset eftersom den ville ha betalt i förskott och stödde sig på Konsumentverkets och flyttbranschens bestämmelser Bohag 2010.

I den ursprungliga publiceringen fick företaget aldrig komma till tals och företaget blev inte heller kontaktat i efterhand. Däremot läste ägaren till flyttfirman, Mustafa Alwaely, artikeln och hörde av sig till Aftonbladet som uppdaterade artikeln med Mustafas kommentar.

Anmälan

Mustafa skickade aldrig in någon anmälan till PO. Tidsgränsen för att anmäla en publicering till PO är tre månader efter publicering, och den gränsen hade passerats innan Mustafa fick reda på att möjligheten fanns.

Kommentar

Mustafa var besviken på Aftonbladet, som lät sig luras av kunden och publicerade en artikel baserad på lögn och utan bemötanden.

– Kunderna oroar sig och jag får ofta förklara vad det var som hände. Vi förlorar många affärer på grund av det här, sade Mustafa Alwaely till Entreprenör 2018.

Företaget gick kort därefter i konkurs. Enligt Mustafa berodde konkursen inte enbart på artikeln i Aftonbladet, men den hade en starkt bidragande orsak till utfallet.

8. EF – grundlösa mygelanklagelser (2017)

Saken

Uppdrag granskning (UG) påstod att EF fört undan vinster från beskattning i exempelvis Sverige genom intern fakturering mellan olika EF-företag. Vad UG inte berättade var att den typen av intern fakturering är reglerad och tvingande för internationella koncerner och att den övervakas av myndigheter i respektive land. UG lyckades aldrig visa några uppgifter som bekräftade att EF skulle ha brutit mot det gällande regelverket.

I programmet framstod det som om EF undvikit att svara på frågor. I själva verket gav EF långa svar på UG:s frågor per mail, men dessa kom i stora drag inte med i programmet. Dessutom föreslog EF tidigt en person från EF:s högsta ledning för UG att intervjua, men UG ansåg att det var fel person och avböjde därför intervjun.

Anmälan

EF anmälde aldrig inslaget till granskningsnämnden. Dock valde EF att gå ut i Dagens industri med en lång artikel för att bemöta kritiken.

9. Ultragyn – indicier utan täckning (2017)

Saken

I en artikelserie med förstasidor och stora uppslag hängde Expressen ut den privata gynekologkliniken Ultragyn för att, motiverade av ett bonussystem, ha opererat kvinnor i onödan. Artiklarna fick stor spridning och blev under en dag toppnyhet i alla stora svenska medier.

Expressen hade bland annat jämfört olika klinikers statistik av två operationstyper och kunde där konstatera att Ultragyn, i betydligt större utsträckning än de övriga klinikerna, rapporterade in åtgärds-koder som gav högre ersättning. Avvikelsen kopplade Expressen till Ultragyns bonussystem, där vissa kirurger fick en delvis prestationsbaserad lön. Expressens första rubrik löd "Bättre betalt ju mer de skär". Expressens artiklar var fulla av indicier om fel på Ultragyn som kopplades till klinikens ersättningsmodell.

Två år efter det inträffade tog NMI kontakt med tre gynekologer som jobbat kliniskt med den typ av ingrepp som Ultragyn kritiserades för. Enligt kirurgerna NMI kontaktade finns det inget i statistiken som Expressen publicerade som indikerar att Ultragyn skulle ha gjort felaktiga eller omotiverade ingrepp, snarare beskriver kirurgerna det omvända: en klinik med skickliga kirurger och hög patientnöjdhet. Kirurgerna hade även en samstämmig bild av Expressens rapportering som osaklig och rentav grotesk i sin utformning.

Expressens granskning resulterade i att landstinget gjorde en granskning av Ultragyn. Av den framgick att Ultragyn i några fall hade rapporterat in fel åtgärds-kod och därmed fick mer ersättning än som var avsett. Dock fann utredarna inga tecken på att Ultragyn opererade kvinnor i onödan. Kliniken och dess kirurger beskrevs snarare som effektiva och skickliga. Men dessa positiva utlåtanden från utredningen skrev aldrig Expressen något om.

Anmälan

Ultragyn valde att aldrig anmäla inslagen till PO av rädsla för ytterligare medial uppmärksamhet som skulle kunna uppstå i en prövningsprocess.

Kommentar

Trots den hårda kritiken från Expressen upplevde Ultragyn ett fortsatt förtroende och patientnivåerna var normala bara veckor efter att rapporteringen upphörde. Samtidigt tog Expressens kritik hårt på delar ur personalen.

- Flera personer i organisationen tog illa vid sig av publiceringarna och kände sig uthängda för något man inte gjort. Vi tyckte att mycket av rapporteringen saknade grund och det förklarade vi så ofta vi kunde. Mycket av det som rapporterades var misstankar och det är ofta svårt att försvara sig mot. Vi övervägde att lyfta publiceringarna till Pressens opinionsnämnd, men valde att avstå eftersom sannolikheten att få rätt är ganska låg" säger Inger Mossberg vd på Ultragyn till NMI.

10. Helsa – oschysst bemötande (2018)

Saken

En lokaltidning kritiserades vårdcentralen Helsa med rubriken "Äldre blödande man nekades vård" i huvudsak skildrat från ett vittnes perspektiv. Ingenstans i artikeln stod det att blodet var näsblod och att mannen i övrigt mådde bra. Enligt Helsa kunde medicinsk personal på plats tidigt konstatera att situationen inte var akut, men inte heller detta framgick av publiceringen.

Helsas verksamhetschef, Ulf Eldefors, fick komma med ett bemötande i slutet av artikeln, men enligt honom själv fick han aldrig ta del av påståendet om att Helsa inte givit den äldre mannen vård. I stället fick han svara på frågan om vilket bemötande mannen fick. Enligt Ulf fick han inte den tiden på sig som han hade önskat (en extra timme) för att sätta sig in i händelsen. Bemötandet blev därför generellt och otydligt.

Anmälan

Helsa anmälde artikeln till PO, men tidningen friades. PO ansåg inte att tidningen hade fel i sak, dessutom fick Helsa komma till tals i artikeln och tidningen hade därmed agerat i enlighet med god publicistisk sed.

Kommentar

I direkt anslutning till artikeln noterade Helsa en dubblering av avlistningar jämfört med tidigare månad, vilket resulterade i tappade intäkter. Dessutom medförde artikeln en ilsken debatt i en lokal Facebook-grupp där läsare ondgjorde sig över Helsa.

– Jag tycker det är anmärkningsvärt att man som journalist väljer att tro mer på ett vittne än på legitimerad sjukvårdspersonal i frågan om hur akut situationen var och vilka åtgärder som då var befogade. Det finns inget i vårt bemötande av mannen som var felaktigt eller anmärkningsvärt. Tvärtom gjorde personalen allt enligt regelboken, att då få en sådan artikel skriven om sig är såklart inte kul, sade Ulf Eldefors till NMI.

11. Johan Lundberg – företagsledare drev förtalsmål till förlikning

Saken

Dagens Nyheter har publicerat en serie artiklar som handlar om hur ryska intressen "flyttat fram sina positioner i Sverige". I en av artiklarna pekade DN ut affärsmannen Johan Lundberg som en del av de ryska aktiviteterna genom en mängd felaktiga, spekulativa och försåtliga uppgifter som skulle knyta honom till anklagelsen. Dagens Nyheter publicerade även uppgifter som pekade ut Johan Lundberg för att ha stöttat och sympatiserat med Sverigedemokraterna.

Skadan drabbade framförallt Johan Lundbergs företag eftersom DN:s uppgifter misstänkliggjorde affärsverksamheten.

Anmälan

Johan Lundberg stämde som privatperson Dagens Nyheter och dess ansvarige utgivare Peter Wolodarski för förtal, eftersom företag inte har möjlighet att gå till domstol i förtalsmål. Han menade att uppgifterna var osanna och att DN genom att publicera dem hade förtalat honom.

Målet avgjordes aldrig i domstol eftersom parterna valde att förlikas. Förlikningen innebar att Peter Wolodarski publicerade en text där han "beklagade de felaktiga tolkningarna" av artiklarna. Med tanke på hur svårt det är att få en tidning att backa en enda millimeter från en publicering får det här ses som en seger för Johan Lundberg, till nytta för hans företag.

DN:s chefredaktör medgav inte på något sätt att artikeln innehöll felaktigheter eller uppgifter som pekade ut Johan Lundberg. Trots att DN publicerat exempelvis citatet "fastighetsägaren sympatiserar med sd, det är jag hundra procent säker på" så menade Peter Wolodarski i en intervju med Näringslivets medieinstitut att det är en tolkningsfråga huruvida det är ett utpekande av sd-sympatier.

Kommentar

Juridiska personer har i Sverige ingen möjlighet alls att föra sin talan mot en förtalande tidning. För privatpersoner är mycket svårt att vinna ett förtalsmål mot en tidning, vilket är ett starkt skäl att söka förlikning. Systemet är på flera sätt riggat till förmån för publicisten, exempelvis genom att en jury utan juridisk expertkompetens avgör och måste fria om de tvekar, och att det krävs att ett fällande stöds av minst två tredjedelar av juryns ledamöter. Friande beslut går inte att överklaga, men det gör fällande beslut.

Slutsats

Sammanställningen är begränsad i sitt källmaterial och man kan med denna inte dra några slutsatser om hur vanligt det är att företag utsätts för felaktiga publiceringar. Däremot att det förekommer felaktiga publiceringar riktade mot företag och att detta kan skada företagen hårt, blir i sammanställningen tydligt. Fallstudien synliggör den utsatthet som företagen vittnar om i mötet med osakligt agerande press, företagens begränsade möjligheter att få rätt mot media, samt den ytterst begränsade upprättelsen som en fällning i PON eller granskningsnämnden medför när väl ett företag får rätt.

Ett företag har enligt svensk lag ingen möjlighet att driva förtalsmål mot pressen. Här skiljer sig Sverige från andra EU-länder så som Danmark, Tyskland och England, vars rättsystem tillåter prövning av ekonomiskt förtal.

Inte heller kräver granskningsnämnden eller PON utgivaren på ekonomisk kompensation för att ersätta den skada som en felaktig publicering oftast innebär. Företag saknar alltså helt möjlighet att få ekonomisk kompensation för skador orsakade av felaktiga uppgifter.

Det är viktigt med en fri, seriös och hårt granskande press. Precis därför blir det problematiskt när även den klandervärda och undermåliga journalistiken skyddas.

Om företag utsatta för pressetiskt klander anses skyddsvärda finns det anledning att se över både de självreglerande systemen och lagen för att öka möjligheten att ställa pressen till svars när den gör sig skyldig till spridning av lögnaktig och osaklig information.

- 1 Granskningsnämnden och PON bör i högre grad pröva sanningshalten i publiceringar vid företagsanmälningar och därmed öka sannolikheten att felaktiga publiceringar fälls.
- 2 En ekonomisk kompensation bör tillfalla den utsatta parten vid en fällning.
- 3 En rättelse bör ges liknande utrymme som den felaktiga publiceringen fått.

Lista på artiklar & inslag

1. Snarkkliniken. (den 24 maj 2019). *Det var den värsta kris vi hade att hantera i vårt företag*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/det-var-den-storsta-krisen-vi-hade-att-hantera-i-vart-foretag/>

Källa: Ingels, Gunilla. 2010. Patient missnöjd med sömndiagnos. *Kristianstabladet*. 22 december.

2. Tambourine. (den 24 maj 2018). *Sydsvenskan publicerade ogrundad brottsanklagelse*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/sydsvenskan-publicerade-ogrundad-brottsanklagelse/>

Källa: Ivarsson, Dan. 2011. Tambourine-härvan i rätten: "Bara toppen på ett isberg". *Sydsvenskan*. 24 januari.

3. Järntorget. (den 24 maj 2018). *TV4 saknade stöd för anklagelse om förfalskning*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/tv4-saknade-stod-for-anklagelse-om-forfalskning/>

Källa: Fuskbyggarna. 2011. TV 4. 12 januari.

4. Le Pain Français. (den 24 maj 2018). *Göteborgs-Posten saknade fog för fuskanklagelser*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/goteborgs-posten-saknade-fog-for-fuskanklagelser/>

Källa: Larsson, Arne. Helander, Valerla. Liljemalm, Anna. 2013. Bidragsfusket blir fråga för riksdagen. *Göteborgs-Posten*. 10 april.

5. Apoteket. (den 23 november 2015). *SVT sätter medieetisk princip ur spel*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/svt-satter-medieetisk-princip-ur-spel/>

Källa: Svanberg, Nina. 2015. Unga tjejer nekas preventivmedel på apotek. *SVT Nyheter*. 1 april. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/unga-tjejer-nekas-preventivmedel> (Hämtad 2019-10-01)

6. Realgymnasiet. (den 1 april 2015). *Fel om kryphål för friskolor*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/fel-om-kryphal-for-friskolor/>

Källa: Delin, Mikael. 2015. Friskolor tjänar miljoner på kryphål i lagen. *Dagens Nyheter*. 29 mars.

7. Överjärna Express. (den 20 augusti 2018). *Flyttfirma förlorar kunder efter felaktiga tidningsuppgifter*. Hämtat från Entreprenor: https://www.entreprenor.se/nyheter/flyttfirma-forlorar-kunder-efter-felaktiga-tidningsuppgifter_716642.html

Källa: Torkelsson, Anna-Cajsa. 2017. Flyttfirman försvann – med Elisabeths hela flyttlass. *Aftonbladet*. 24 oktober.

8. EF. (den 14 maj 2018). *Grundlösa mygelanklagelser mot EF*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/uppdrag-granskning-och-ef/>

Källa: *Uppdrag Granskning*. 2017. SVT 1. 8 november.

9. Ultragyn. (den 25 juni 2019). *Ultragyn felaktigt uthängt i Expressen*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/nmi-skriver-om-ultragyn-i-svd/>

Källa: Bäsén, Anna. Kjöllér, Hanne. 2017. Gynekologerna får bättre betalt ju mer de skär. *Expressen*. 30 mars.

10. Helsa. (den 13 maj 2019). *Oschysst bemötande i Vallentuna Nyheter*. Hämtat från Näringslivets medieinstitut: <https://naringslivets-medieinstitut.se/oschysst-bemotande-i-vallentuna-nyheter/>

Källa: Svensson, Maria. 2018. Äldre blödande man nekades vård. *Vallentuna Nyheter*. 5 oktober.

11. Johan Lundberg. (den 3 maj 2019). *Förtalsprocessen mellan Johan Lundberg och DN avslutad*. Hämtat från Dagens Nyheter: <https://www.dn.se/nyheter/fortalsprocessen-mellan-johan-lundberg-och-dn-avslutad/>

Källa: Sköld, Josefin. Carlsson, Mattias. 2018. Hyrde ut kontor till SD – och en lyxvilla till ryska ambassadören. *Dagens Nyheter*. 3 maj.

SAMMANSTÄLLNING

Företag som utsatts för osaklig & skadlig publicitet

— —
Producerad av

Näringslivets medieinstitut

Ansvarig utgivare

Mats Olin

www.naringslivets-medieinstitut.se